

DENİZ İCRA HUKUKUNDA
KANUNİ REHİN HAKKINA SAHİP ALACAKLILARIN
KANUNİ REHİN HAKKINDAN FERAGATI (TTK. m. 1379)

*The Renunciation from the Legal Lien by the Creditors in
Maritime Execution Law*

*Av. Talih UYAR**

Bir gemi üzerinde *kanuni rehin hakkına* sahip olan alacaklıların, borçluları hakkında bu kanuni rehin hakkına konu alacaklarına kavuşabilmek için n a s ı l takipte bulunabileceği -bu konuda eski (yürürlükten kalkmış olan) 6762 sayılı TTK'dan farklı olarak (o Kanunda özel bir düzenleme olmamasına rağmen)- yeni 6102 sayılı TTK.'nun 1379. maddesinde;

“Gemi üzerinde kanuni bir rehin hakkına sahip olan alacaklılar, haciz yolu ile veya kambiyo senetleri hakkındaki usullere göre takip yapabilirler; bu takdirde kanuni rehin hakkından feragat etmiş olurlar”

ş e k l i n d e düzenlenmiştir.

Bu hüküm “önce rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip zorunluluğu”nu öngören;

“Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusunu iflâsa tâbi şahıslardan olsa bile alacaklı yalnız rehinin paraya çevrilmesi yolile takip yapabilir. Ancak rehinin tutarı borcu ödemeye yetmezse alacaklı kalan alacağını iflâs veya haciz yolile takip edebilir”

ş e k l i n d e k i İİK.'nun 45/I maddesine benzer bir hükümdür.

* Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl-İcra ve İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

İcra ve İflâs Kanununun 45. maddesinde; “*rehinli alacaklar için, mutlaka rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapılması gerektiği, borçlu hakkında haciz ve iflâs yolu ile takip yapılamayacağı*” kuralı kabul edilmiştir.

Alacağı için “rehin” almış olan alacaklının ancak “rehnin paraya çevrilmesi yolu”na başvurabileceği, borçlunun malvarlığının diğer bölümlere başvuramayacağı, İİK. m. 45’de kesin biçimde belirtilmiştir. Alacaklı, ancak, rehnin tutarının borcu ödemeye yetmemesi halinde, borçlusu hakkında haciz -ya da borçlusu iflâs edebilen (İİK. m. 43) kişilerden ise; iflâs- yolu ile takibe başvurabilir (mad. 45/II).

Alacaklıya önce “*rehin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapma zorunluluğu*”nu yükleyen bu kural, Roma Hukukunda; “*beneficium excussionis realis*” (borçlunun, alacaklının kendisine müracaat etmeden önce, rehni paraya çevirmesi gerektiğine dair sahip olduğu def’i) sözcükleri ile anılmakta idi. Bugün, günümüze kural -biraz sonra belirteceğimiz gibi- daha yumuşak ilkelere bağlanmıştır.¹

“*Rehnin varlığı halinde, önce rehne başvurma zorunluluğu*”nu belirten bu hüküm, usule ilişkin formalitelere değil, takipte bulunma hakkına ilişkin olduğundan ve borçlunun sorumluluk şeklini belirlediğinden, yani “*borçlunun malvarlığının, hangi kısımlarının hangi sıra ile borçtan sorumlu olduğunu*” belirttiğinden *maddi hukuku* ilgilendiren bir hükümdür.²

Bu hüküm İİK.’da yer almakla birlikte, aslında takip huku-kundan çok *maddi hukuku* ilgilendirmektedir. Zira, borçlunun sorumluluğunu düzenleyen hükümler, *maddi hukuka* ilişkindir.³

¹ UYAR, T. Gerekçeli-İçtihatlı İcra ve İflas Kanunu Şerhi, C:3, 2008, s. 3535 - UYAR, T./UYAR, A./UYAR, C. İcra ve İflas Kanunu Şerhi El Kitabı, 2012, C:1, s. 563 vd.

² GUİSAN, F. Alacağın Rehinle Temin Edilmiş Olmasının Takip Tarzına Tesirleri (Terc. GÜRDOĞAN, B.) (Batıder, 1964, C: II, S.3, 47) - POSTACIOĞLU, İ. İcra Hukuku Esasları, s. 550 - GÜRDOĞAN B. Rehnin Paraya Çevrilmesi, s. 10 - GÜRDOĞAN, B. İpoteğin Paraya Çevrilmesi Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, s. 4.

³ POSTACIOĞLU, İ. E./ALTAY, S. İcra Hukuk Esasları, Genişletilmiş 5. Bası, 2012, s. 646.

Bu hükmün **buyurucu (emredici)** bir hüküm olduğu -bugün genellikle gerek **doktrinde** ve gerekse **Yargıtay içtihatlarında** kabul edilmektedir. Gerçekten **doktrinde** bu konuyla ilgili olarak;

√ “Alacağı rehinle temin edilmiş olan alacaklı (rehin alacaklısı), alacağını cebri icra yolu ile almak isterse (kural olarak) ilk önce rehinin paraya çevrilmesi yolu ile takip (m. 145 vd.) yapmak zorundadır. Rehin alacaklısı, (ilamsız veya ilamlı) haciz yoluna (ve borçlu iflasa tabi ise, genel iflas yoluna) başvuramaz (m. 45, I).

İİK.’nin 45. maddesi hükmü kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle, bu hükme rağmen rehin alacaklısının haciz veya genel iflas yolu ile takip yapmış olması halinde, haciz (veya genel iflas) yolu ile takibin iptali için yapılacak şikayet süreye tabi değildir (süresiz şikayet)...”⁴

√ “...Borçlunun malvarlığı tüm alacaklıların ortak rehinidir. Bir alacaklı, belirli bir malı rehin almakla ortak rehinden payını almış bulunmaktadır. Bu paydan yani rehin hakkından vazgeçmeden (feragat etmeden), diğer alacaklıların ortak rehini olan borçlunun diğer mallarına başvuramamalıdır. İİK. mad. 45, borçlunun diğer alacaklılarının yararını (çıkartını) korumak için konmuştur. Rehinli alacaklı, rehinli olmayan diğer alacaklılara göre daha ayrıcalıklıdır. Bu nedenle, alacaklı ile borçlunun, rehin sözleşmesine koyacakları bir hükümlerle, alacaklının rehinin paraya çevrilmesi yoluna gitmeden haciz ya da iflâs yoluna gitmesi mümkün değildir. Rehinli alacaklıya, ayrıcalıklı olarak alacağını alabileceği rehni bir kenara bırakıp, borçlunun diğer mallarına el koyabilmesine izin vermek, borçlunun diğer alacaklılarının zararına olacaktır...”⁵

√ “45. madde hükmü, ‘kamu düzeni’ düşüncesine dayanan bir hükümdür. Bunu, yasanın hazırlık çalışmaları da doğrulamaktadır. Maddenin görüşülmesi sırasında, bir milletvekilinin, haciz ve iflâs yolu ile takip imkânı sağlayan üçüncü fıkradaki ayrık duruma itiraz ederek, ‘iflâs yoluna gitmeyi ipoteğin satılmasından sonraya bırakalım, çünkü komisyonun gösterdiği gerekçe bunu gerektirir’ şeklindeki önerisine, komisyon sözcüsü,

⁴ KURU, B. İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2004, s. 840 vd.

⁵ KURU, B. İcra ve İflas Hukuku, C: 3, s. 2391.

'alacak ister taşınır rehni ile ister taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış olsun, bunun takibi için iflâs yoluna gidilemez. Maddenin ilk fıkrası bu kuralı belirtiyor. Rehin satıldıktan sonra, bunun tutarı borcu ödemeye yetmezse, kalan alacak için herhangi bir yasal yola başvurulabilir. İtiraz olunan son fıkradır. İpotekle güvence altına alınan bir alaktan dolayı, ancak faiz ve taksitler için, bütün yollar açıktır. İpotek ve rehin, alacağın tümüne karşılık tutulmuştur."⁶

√ "...Kanımızca, rehinli alacaklının önce 'rehnin paraya çevrilmesi yolu ile' takipte bulunması zorunluğunu öngören İİK. mad. 45 hükmünün amacının; 'borçlunun rehinli olmayan alacaklılarının haklarını korumak' olduğu gözönünde bulundurularak ve kanun koyucunun bu maddeye ilişkin hazırlık çalışmaları da dikkate alınarak, İİK. mad. 45 hükmünün 'buyurucu' hüküm olduğunu kabul etmek daha doğrusudur. Bu nedenle, Yargıtay 12. Hukuk Dairesinin 'İİK. mad. 45 hükmünün aksine sözleşme yapılabileceğini' kabul eden önceki içtihatlarından dönerek, hükmün 'kamu düzeniyle ilgili, emredici hüküm olduğunu ve aksine sözleşme yapılamayacağını' belirten yeni içtihatlarındaki görüşünü daha doğru buluyoruz."⁷

√ "Rehinli alacaklar için takip hukuku bakımından, rehinin paraya çevrilmesi yoluna başvurma zorunluluğu (önce rehne başvurma zorunluluğu) (m. 45, I) şeklinde bir kural sözkonudur. Yani, alacağı rehinle temin edilmiş bir alacaklı, alacağını takip yaparak elde etmek isterse, kural olarak önce rehinin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapmalıdır. Bu yola başvurulmadan, ilamlı veya ilamsız icra haciz yoluna ya da borçlu iflasa tabi kişilerden ise, iflas yoluna başvurulamaz; aksi halde icra müdürü alacaklının bu yöndeki talebini reddetmelidir. Rehine rağmen diğer takip yollarına başvurulması yoluna, süresiz şikayet konusu olur. Ancak bu zorunluluk, bir alacağın rehinle güvence altına alınan kısmı içindir. Rehin dışında kalan alacak kesimi için icra ya da iflas takibi yapılabilir..."⁸

⁶ **ERMAN, E. S.** Polİçe, Bono ve Çekler Hakkında Hususi Takip Usulleri (Ad. D. 1967/6, s. 389).

⁷ **UYAR, T.** age., s. 3538 - **UYAR, T./UYAR, A./UYAR, C.** age., s. 566.

⁸ **PEKCANİTEZ, H./ATALAY, I./ÖZKAN, M. S./ÖZEKES, M.** İcra ve İflas Hukuku, 10. Bası, 2012, s. 472.

Yüksek mahkeme de bu konudaki içtihatlarında;

- “İİK'nun 45. maddesine aykırı davranıldığı' iddiasının 'şikâyet' niteliğinde olup, kamu düzeni ile ilgili olduğundan, süreye tabi olmadığını”⁹

- “İİK'nun 45. maddesinin kamu düzeni ile ilgili olduğu, bu nedenle, 'alacağı rehinle teminat altına alınmış olan alacaklının önce rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapması gerektiğine'ne deyinene şikâyetin süreye bağlı olmadığı -İİK. mad. 45 hükmünün kamu düzeni ile ilgili olduğu, bu nedenle rehinle teminat altına alınmış bir alacağın haciz yolu ile takip edilmesi halinde, takibin 'süresiz şikâyet' yol ile iptali gerekeceğini”¹⁰

-“Rehinle temin edilmiş bir alacak için 'tahsilde (infazda) tekerrüre meydan vermemek kaydıyla' dahi olsa, borçlu hakkında ne 'genel' ve ne de 'kambiyo senetlerine mahsus' haciz yoluyla takip yapılamayacağını”¹¹

- “ 'Rehinle temin edilmiş borç için, ancak rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapılabileceği' kuralının 'tamamlayıcı' değil 'buyurucu' (emredici) nitelikte olduğunu”¹²

- “İİK. 45 hükmüne aykırı olarak, önce 'rehnin paraya çevrilmesi yoluyla' takip yapılmadan, hakkında 'haciz yoluyla' takip yapılan borçlunun, takibin durdurulmasını (iptalini) icra dairesine 'itiraz'da bulunarak değil, icra mahkemesine 'şikâyet'de bulunarak sağlayabileceğini”¹³

- “İİK. 45 hükmünün, kamu düzenine ilişkin ve süresiz şikâyete konu olabilen bir hüküm olması nedeniyle, icra mahkemesince doğrudan doğruya (re'sen) gözetilmesi gerektiğini”¹⁴

⁹ Bknz: 12. HD. 27.10.2009 T. E:11706, K:20653

¹⁰ Bknz: 12. HD. 30.1.2004 T. E: 2003/24329, K: 2038; 8.6.2001 T. E: 9216, K: 10254; 15.11.1989 T. E: 5108, K: 13963; 3.4.1989 T. E: 1988/9689, K: 4673

¹¹ Bknz: 12. HD. 7.4.2003 T. E: 5022, K: 7492; 10.10.1983 T. E: 5678, K: 7295

¹² Bknz: 11. HD. 29.11.2002 T. E:7191, K:11047; 12. HD. 21.6.1990 T. E: 1311, K: 7868; 6.4.1987 T. E: 1986/8755, K: 4846; 2.4.1987 T. E: 1986/16184, K: 4721; 2.3.1987 T. E: 7311, K: 2878; 16.11.1981 T. E: 7288, K: 8370 vd.

¹³ Bknz: 12. HD. 28.2.2002 T. E: 2614, K: 4111; 18.12.2000 T. E: 19268, K: 20066; 1.11.2000 T. E: 14762, K:16362; 1.2.2000 T. E: 707, K: 1372; 29.11.1994 T. E: 15152, K: 15168

¹⁴ Bknz: 12. HD. 26.3.2002 T. E: 5233, K: 6166; 22.4.1994 T. E: 4201, K: 5208; 2.10.1987 T. E: 13259, K: 9650

- "Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflasa tabi şahıslardan olsa bile, aleyhine yalnızca rehinin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapılabileceği, ancak rehin tutarının borcu ödemeye yetmemesi halinde, kalan borç için iflâs veya haciz yolu ile takip yapılabileceğini"¹⁵

belirtmiştir.

İİK. m. 45 çerçevesinde, alacaklının "rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip" yerine "haciz yolu ile takibe" geçmesi, onun rehin hakkından vazgeçtiğini ortaya koymaz.¹⁶

TTK. m. 1379 hükmü; yukarıda açıklanan İİK. m. 45/I hükmü gibi maddi hukuka ilişkin, kamu düzeni ile ilgili bir hükümdür. Bu hükmün ihlali halinde yani; -somut olayda olduğu gibi- bir gemi adamının, kanuni rehin hakkına konu alacağına kavuşabilmesi için "rehnin paraya çevrilmesi yolu ile" takipte bulunacakken, "genel haciz yolu ile" takip yoluna başvurur ve borçlu tarafından süresinde İİK. m. 62, 63 uyarınca bu takibe itiraz edilip takibin durması sağlandıktan sonra, alacaklı bu kez aynı alacağını tahsil edebilmek için "rehnin paraya çevrilmesi yolu ile" takipte bulunursa, borçlu süresiz şikayet yolu ile bu takibin iptalini sağlayabilir.

Gemi alacaklısı hakkı (TTK. m. 1320 vd.) sahibi alacaklı, bu hakkını kullanmak istiyorsa **taşınır rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takibe** (İİK. m. 145 vd.) başvuracaktır (TTK. m. 1380; İİK. m. 153a/I). Bu kural sicile kayıtlı olmadıklarına bakılıp bakılmaksızın Türk ve yabancı bayraklı bütün gemilere uygulanır.

Sayılan kanuni rehin hakları ile bu hakların temin ettiği alacağın ilam veya ilan niteliğindeki bir belgede yer alması durumunda alacaklı, ilamlı icra yoluyla taşınır rehinin paraya çevrilmesi yoluna başvuracaktır (TTK. m. 1377/II)... Bunun dışındaki hallerde ise, gemi alacaklısı hakkının (ve hapis hakkının) paraya çevrilmesi için ancak

¹⁵ Bknz: 19. HD. 31.5.2001 T. E: 688, K: 4205; 12. HD. 28.3.1988 T. E: 1987/4275, K: 3714; 23.2.1987 T. E: 19886/5957, K: 2451; 3.11.1985 T. E: 3291, K: 9171; 9.5.1983 T. E: 2543, K: 3618

¹⁶ UYAR, T. age., s. 3542 - UYAR, T./UYAR, A./UYAR, C. age., s. 570.

ilamsız icra yoluyla taşınır rehininin paraya çevrilmesi hükümlerine müracaat edilebilir (İİK. m. 145-1147).¹⁷

TTK. m. 1379 uyarınca, gemi üzerinde kanuni rehin hakkına (gemi alacaklısı hakkına) “TTK. m. 1320, 1321” sahip olan alacaklı, *genel haciz yolu ile veya kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile* takip yapabilir, ancak **bu durumda kanuni rehin hakkından feragat etmiş olur.**¹⁸

TTK. *kanuni rehin hakkı sahiplerine* ve özellikle *gemi alacaklılarına*, önce rehine başvurmadan alacaklarını takip edebilme imkanı tanırken, alacaklının oldukça *ağır* bir sonuca katlanmasını istemektedir. Bu çerçevede, örneğin *gemi alacaklısı* alacağını maddede belirtilen takip yollarına başvurarak tahsil etmek isterse, artık **gemi alacaklısı hakkından feragat etmiş sayılır...** Gemi üzerinde *kanuni rehin hakkı sahibi* alacaklı, alacak hakkını takip etmek için *genel haciz yoluna* (veya *kambyo senetlerine mahsus haciz yoluna*) -ya da *ilamlı icra yoluna*- başvurursa, (alacağını temin eden) *kanuni rehin hakkından* da feragat edecektir. Bu suretle **rehinin paraya çevrilmesi dışında, başka bir takip yoluna başvurulması kanuni rehin hakkını ortadan kaldırmaktadır...** Takip süreci içinde, bir hakkın kullanılmaması veya takipten tamamen feragat edilmesi, maddi hukuk açısından bir sonuç doğurmazken **TTK. m. 1379 ile başlı başına sadece bir takip yoluna başvurulması, kanuni rehin hakkından feragat edilmesi sonucunu doğurmaktadır.**

Alacaklı icra takibinden vazgeçse dahi, feragat yolu ile sonra eren kanuni rehin hakkının canlandırılması mümkün değildir... Yetkisiz icra dairesinde yapılan takip talebi ile de haktan **feragat edildiği** sonucuna ulaşılmalıdır. Ayrıca, takip talebi, icra harçlarının ödendiği tarihten itibaren yapılmış sayılacağından, kanuni rehin hakkından da tam olarak bu anda **feragat edildiği** kabul edilme-lidir.¹⁹

¹⁷ PEKCANITEZ, H./ATALAY, I./ÖZKAN, M. S./ÖZEKES, M. age., s. 567.

¹⁸ PEKCANITEZ, H./ATALAY, I./ÖZKAN, M. S./ÖZEKES, M. age., s. 474.

¹⁹ PEKCANITEZ, H./ATALAY, I./ÖZKAN, M. S./ÖZEKES, M. age., s. 566.

Bu suretle TTK.'nun 1379 maddesi ile, İİK.'nun 45. maddesinde yapılan düzenlemeden farklı bir düzenleme kabul edilmiştir. Gerçekten, yukarıda -dipnot 16'da- belirttiğimiz gibi; İİK. 45 çerçevesinde alacaklının "*rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip*" yerine "*haciz yolu ile takibe*" geçmesi, onun 'rehin hakkından vazgeçtiğini' ortaya koymadığı halde, TTK. m. 1379 gereğince gemi alacaklısı, önce rehine başvurmadan, genel haciz yoluyla takipte bulunursa, *kanuni rehin hakkından feragat etmiş olacaktır...*

Böylece; bir *gemi adamı*, ödenmediğini iddia ettiği "*gemi adamı ücret alacağı*" [TTK. m. 1320/(1-a)] için icra dairesinde *donatan* hakkında "*genel haciz yolu ile*" takip yaptıktan ancak, bu takibe borçlu (*donatan*) tarafından süresinde itiraz edilmesi nedeniyle takibin durmasından (İİK. m. 66) sonra, başka bir icra dairesinde aynı alacağı için "*taşınır rehininin paraya çevrilmesi yol ile*" takip yapamayacaktır (TTK. m. 1379). 20/02/2013